

ВЫКАРЫСТАННЕ МУЗЕЙНЫХ МУЛЬТИМЕДЫЙНЫХ КАМПАКТ-ДЫСКАЎ

У артыкуле разгледжаны спосабы выкарыстання музейных мультымедыйных кампакт-дыскаў у сферы адукацыі і культуры. Прапанаваны азначэнне тэрміна “музейны мультымедыйны кампакт-дыск” і класіфікацыя відаў мультымедыя CD-ROM, акрэслены групы карыстальнікаў, на якія яны разлічаны.

У цяперашні час у камунікатыўнай дзейнасці музеяў усё больш актыўна пачынаюць выкарыстоўвацца праграмы, створаныя пры дапамозе мультымедыйных тэхналогій, у тым ліку і музейныя кампакт-дыскі. Трэба адзначыць, што дыскі, якія ствараюць музеі, могуць мець розныя формы, розныя мэты і змест, а таксама могуць быць накіраваны на розную аўдыторыю. У шэрагу работ расійскіх і замежных даследчыкаў музейнай інфарматыкі разгледжаны тэарэтычныя і практычныя пытанні стварэння мультымедыя праектаў у музеі, у тым ліку і кампакт-дыскаў. У прыватнасці, у даследаванні В.А.Лебедзева “Методология и практика электронных изданий по искусству” [10] разгледжаны пытанні падрыхтоўкі зместу і структуры праектаў, іх афармлення, а таксама прасоўвання на рынку (PR і рэклама). Сярод тэарэтычных работ, прысвечаных музейным кампакт-дыскам, трэба адзначыць працу Е.Д.Кіжнер “Мультимедийный диск как оптимальная форма представления музейной информации” [6], дзе абгрунтоўваецца значнасць мультымедыйных кампакт-дыскаў у дзейнасці музеяў, а таксама работы Л.Р.Гардон “Критерии оценки CD-ROM (заметки эксперта)” [3] і Л.А.Куйбышева “Конкурсы CD-ROM и методика оценки мультимедиа продукции, тенденции развития рынка CD-ROM в России” [8].

Па практычных пытаннях стварэння музейных CD існуюць работы Л.К.Куйбышева і А.В.Чарных [9], А.С.Нікіфаравай [11], Ю.Б.Разіна [13], Д.Б.Бражніка [1], якія абагульняюць вопыт розных праектаў. Канкрэтным мультымедыйным праектам на кампакт-дысках прысвечаны работы Л.Я.Ноля [12], В.М.Кіссель [7].

Асобна трэба адзначыць работу “Даследаванне лепшай практыкі стварэння музейных CD-ROM” [14], якая была выканана па ініцыятыве Інфармацыйнай сеткі канадскай спадчыны і прысвечана камерцыйным пытанням стварэння кампакт-дыскаў. Таксама ў гэтай рабоце дадзены практычныя рэкамендацыі па арганізацыі рацыянальнага працэсу вытворчасці музейных кампакт-дыскаў.

У многіх работах значная ўвага надаецца менавіта пытанням распрацоўкі кампакт-дыскаў. Аднак нельга абысці сферы і спосабы выкарыстання музейных мультымедыйных кампакт-дыскаў. Адлюстраванне дадзенага пытання і з’яўляецца мэтай нашага артыкула. Разглядаецца яно на аснове кампакт-дыскаў, створаных замежнымі музеямі, у прыватнасці расійскімі. Вопыт беларускіх музеяў на дадзены момант абмяжоўваецца кампакт-дыскам Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Перш за ўсё заўважым, што адрозніваюць кампакт-дыскі музейныя і кампакт-дыскі з музейным зместам. Музейнымі кампакт-дыскамі мэтазгодна называць дыскі, пры стварэнні якіх асноўны кантроль над структурай і зместам належыць музею. Кампакт-дыскам з музейным зместам называюць дыск, у аснове якога ляжаць музейныя калекцыі і матэрыялы, але пры стварэнні дыска музей прыцягваўся толькі для падбору матэрыялаў ці не прыцягваўся ўвогуле. На гэтую асаблівасць трэба звяртаць увагу пры даследаванні падобных праектаў.

У стварэнні мультымедыйнага дыска можна вылучыць некалькі этапаў. Адным з найбольш важных з’яўляецца падрыхтоўка канцэпцыі дыска. Ужо на гэтым этапе распрацоўшчыкі разам з пастаноўкай мэты і задач праекта ўяўляюць і аўдыторыю, для якой ствараецца праект, а значыць прадумваюць і магчымыя варыянты выкарыстання кампакт-дыска. Арыентуючыся на адпаведную аўдыторыю, распрацоўшчыкі вызначаюць і ўстановы, у якіх могуць быць праграмы выкарыстання. Сярод асноўных мэтавых аўдыторый вылучаюць навучэнцаў розных навучальных устаноў і сям’ю. У залежнасці ад пэўнай аўдыторыі ствараюць і адпаведны від дыска.

Усе музейныя кампакт-дыскі адпаведна іх мэтам можна падзяліць на прэзентацыйныя і адукацыйныя. Мэта прэзентацыйных дыскаў – паказаць музей, адлюстравачь яго дзейнасць, вылучыць найцікавейшыя калекцыі і найбольш яркія прадметы. Адукацыйныя кампакт-дыскі накіраваны на вывучэнне і замацаванне музейнага матэрыялу па пэўнай тэме, на фарміраванне мастацкага густу, гістарычнага ўспрымання падзей і з’яў. У сваю чаргу, у кожнай з гэтых груп можна выдзеліць падгрупы ў залежнасці ад формы і структуры пададзенай інфармацыі.

Сярод прэзентацыйных кампакт-дыскаў вылучаюцца рэкламныя і асветніцкія. Задача рэкламных дыскаў – адлюстравачь дзейнасць музея ў цэлым. Задача асветніцкіх – пазнаёміць карыстальніка з калекцыямі музея і, па магчымасці, з розных пунктаў гледжання. Асноўная розніца паміж гэтымі відамі дыскаў заключаецца ў структурных суадносінах паміж інфармацыяй пра музей і пра прадметы, якія там захоўваюцца.

Адукацыйныя кампакт-дыскі ў залежнасці ад формы пададзенай інфармацыі можна падзяліць на тры асноўныя віды: праграмы-даведнікі, праграмы-экскурсіі і праграмы-гульні. У праграмах-даведніках вербальная і візуальная інфармацыя аб’ядноўваецца ў пэўныя раздзелы з мэтай усебаковага адлюстравання тэмы. Праграмы-экскурсіі – гэта звычайна слайд-шоу па пэўнай тэме з уключэннем інтэрактыўных і мультымедычных элементаў. І ў першыя, і ў другія дадаюцца тэсты і гульні для замацавання. Праграмы-гульні не маюць яўнай структуры і створаны на аснове сцэнарыя.

Усе гэтыя віды дыскаў у залежнасці ад мэтавай аўдыторыі могуць быць выкарыстаны ў саміх музеях, у школах, а таксама і ў дамашніх умовах.

Дыскі прэзентацыйныя, у якіх дастаткова шырока пададзена інфармацыя пра музей, разлічаны, як правіла, на шырокую аўдыторыю і выкарыстоўваюцца звычайна ў дамашніх умовах. Часта знаёмства з дыскам абмяжоўваецца аднаразовым праглядам адразу пасля набыцця, што асабліва характэрна для рэкламных прэзентацыйных дыскаў. Крыху іншая сітуацыя з асветніцкімі дыскамі, дзе перавага аддаецца інфармацыі пра калекцыі і прадметы музея. Звяртанне да іх у дамашніх умовах можа адбывацца па меры неабходнасці, асабліва, калі карыстальнік, адпаведна сваёй дзейнасці, звязаны з тэмай інфармацыі на дыску. Такім чынам, выкарыстанне прэзентацыйных дыскаў асветніцкага характару нагадвае выкарыстанне дыскаў-даведнікаў, да якіх студэнты, школьнікі і выкладчыкі звяртаюцца за кансультацыяй, удакладненнямі ў працэсе падрыхтоўкі да заняткаў. Таксама на гэтыя дыскі звяртаюць увагу і прафесіяналы ў галіне гісторыі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, мастацтва, прыродазнаўчых навук, зноў жа як на сродак для даведак.

Кампакт-дыскі адукацыйнага характару знаходзяць прымяненне ў саміх музеях, у школах і ў асобных карыстальнікаў. Але ствараюцца яны для выкарыстання ў першую чаргу ў музеі і толькі потым у школе і іншых вучэбных установах. У музеі адукацыйная праграма ў выглядзе тэматычнага даведніка ці гульні выступае ў якасці дадатковага элемента да экскурсіі ці цыкла экскурсій, куды не заўсёды ўключаюць усе прадметы, якія пажадана паказаць, і ўсю інфармацыю пра іх. Гэта адбываецца з-за недахопу часу і абумоўлена асаблівасцямі ўспрымання экскурсантаў, стамляльнасцю і стратай увагі. У такім выпадку камп’ютэрная мультымедычная праграма выступае як змена роду дзейнасці, што садзейнічае актывізацыі ўвагі наведвальніка, і як заключная частка экскурсіі, што замацоўвае матэрыял. З гэтымі ж праграмамі могуць пазнаёміцца і тыя, хто лічыць за лепшае наведваць музей самастойна. Такім чынам, гэтыя праекты дазваляюць не толькі атрымаць дадатковую інфармацыю па экспазіцыі, але і пазнаёміцца з прадметамі, якія не паказаны ў залах музея.

Праграмы-экскурсіі даюць яшчэ адну магчымасць – убачыць тое, што не захавалася, але было ўзноўлена пры дапамозе інфармацыйных тэхналогій. Звычайна гэта інтэрактыўныя віртуальныя экскурсіі. Але ў музейных залах могуць дэманстравацца і лінейныя неінтэрактыўныя варыянты такіх экскурсій, гэта значыць тыя, дзе паслядоўнасць зададзена распрацоўшчыкамі. Гэтак, напрыклад, зрабілі ў Эрмітажы. Інтэрактыўны курс “Галерэя гісторыі старажытнага жывапісу” знаёміць з інтэр’ерам Новага Эрмітажа – галерэяй гісторыі старажытнага жывапісу. Роспісы галерэі створаны па малюнках Лео фон Кленцэ, аўтара праекта Новага Эрмітажа, першага ў Расіі будынка, які быў спецыяльна ўзведзены для размяшчэння мастацкіх калекцый. Па задуме архітэктара

галерэя павінна нагадваць наведвальніку пра жывапісцаў Старажытнай Грэцыі і Рыма, даць уяўленне пра іх творы, якія не дайшлі да нашага часу. Праграма заснавана на васьмідзесяці шасці выявах, уключае вялікую колькасць тэстаў. Яна разлічана як на дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, так і на дарослых наведвальнікаў, усталявана ў адукацыйным цэнтры музея, які быў створаны ў 1999 г. у рамках сумеснага праекта “Эрмітаж – ІВМ” на сродкі гранта, дадзенага Карпарацыяй ІВМ, лінейная версія праграмы дэманструецца ў залах Эрмітажа [2].

У адукацыйным цэнтры абсталяваны сем пасадачных месцаў з камп’ютэрамі. Пры дапамозе маніпулятара “трэкбола” наведвальнікі могуць выбраць адзін з прапанаваных інтэрактыўных курсаў. Для замацавання і праверкі атрыманых ведаў у канцы кожнага з раздзелаў адукацыйнага курса карыстальніку прапанована тэст. Усе курсы адукацыйнага цэнтры суправаджаюцца высакаякаснымі выявамі, фрагменты якіх можна павялічыць. Такая функцыя дазваляе ўбачыць дэталі твораў, што немагчыма зрабіць пры звычайным аглядзе экспазіцыі. Асновай канцэпцыі стварэння курсаў стала ідэя паказаць наведвальнікам музея сродак для атрымання большай інфармацыі пра творы мастацтва з калекцыі музея, чым гэта можна зрабіць пры самастойным наведванні ці падчас экскурсіі [5].

У Дзяржаўным Рускім музеі створаны шматфункцыянальны цэнтр “Віртуальны свет Рускага музея”, які ў перспектыве будзе распаўсюджаны і ў рэгіянальных музеях Расіі. Гэты цэнтр можа складацца з адной, дзвюх ці трох функцыянальных зон: навукова-інфармацыйнай, адукацыйнай і мультымедычнага кінатэатра.

Навукова-інфармацыйная зона з’яўляецца абавязковай часткай цэнтры, дзе вядучыя спецыялісты-навукоўцы музея праводзяць цыклы лекцый з выкарыстаннем сучасных інфармацыйных тэхналогій. У навукова-інфармацыйнай зоне пададзены распрацоўкі навуковай часткі музея: выданні, мультымедычныя праграмы на CD і DVD, відэафільмы пра зборы музея і гісторыю рускага мастацтва (усяго больш за 200 найменняў). Наведвальнікі могуць пазнаёміцца з сайтам Рускага музея і іншымі інтэрнет-рэсурсамі, звязанымі з культурнай спадчынай Расіі.

У адукацыйнай зоне праводзяцца заняткі для дзяцей і дарослых, у тым ліку па метадыках Расійскага цэнтры музейнай педагогікі і дзіцячай творчасці.

У мультымедычным кінатэатры наведвальнікі знаёмяцца з праграмамі, якія створаны з выкарыстаннем апошніх дасягненняў інфармацыйных тэхналогій і тэхналогій віртуальнай рэчаіснасці, трохмернага камп’ютэрнага мадэліравання. Тут дэманструюцца праграмы па гісторыі калекцыі і палацаў Рускага музея, а таксама электронныя каталогі часовых выстаў [4].

Як ужо згадвалася, мультымедычныя праграмы на кампакт-дысках могуць быць выкарыстаны і па-за межамі музея. Вядома, што адной з формаў музейнай камунікацыі з’яўляецца лекцыя, але, калі яна праводзіцца не ў музеі, вельмі рэдка маецца магчымасць прадэманстраваць уласна музейныя прадметы. У гэтым выпадку кампакт-дыск, які ўтрымлівае вялікую колькасць выяў музейных прадметаў адпаведна тэме лекцыі, дазваляе, так сказаць, вывезці прадмет да аўдыторыі. Дзякуючы гэтаму магчыма выканаць асноўную задачу музейнай камунікацыі – паказаць музейны прадмет. Акрамя таго, лекцыя становіцца больш займальнай і цікавай. У той жа час наяўнасць дыска ў супрацоўніка музея, які выязджае, напрыклад у школу, дазваляе яму правесці заняткі на аснове музейных калекцыі.

Такім жа чынам музейныя кампакт-дыскі могуць служыць дапаможным сродкам і пры правядзенні заняткаў, і пры падрыхтоўцы да іх. Дзякуючы комплекснасці музейных CD, якія нават у рамках адной тэмы закранаюць розныя галіны ведаў, яны могуць выкарыстоўвацца пры вывучэнні розных прадметаў. Напрыклад, віртуальныя экскурсіі Музея гісторыі Санкт-Пецярбурга “Гісторыя будаўніцтва Петрапаўлаўскай крэпасці” і “Гісторыя друкарскай справы ў Расіі” можна выкарыстоўваць на ўроках гісторыі, сусветнай мастацкай культуры, інфарматыкі. На некаторых музейных дысках настаўнікам прапанована ўжо падрыхтаваныя планы ўрокаў па вызначаных тэмах з выкарыстаннем CD. Можна меркаваць, што такія дыскі ствараюць спецыяльна для школ, акрамя таго, гэтак музеі імкнуцца пашырыць аўдыторыю сваіх праграм. Сярод такіх дыскаў “Музей місіянерства” (Музей тайны місіянерства, Сан-Дыега, Каліфорнія, ЗША),

“Вывучэнне музыкі соўл” (Музей амерыканскай музыкі соўл, Мемфіс, Тэнесі, ЗША), “Гандаль у часе” (Музей-пасаенне Нэйпер, Ілінойс, ЗША). Планы заняткаў, якія прапануюць супрацоўнікі музеяў на дысках, могуць быць вучэбнымі планамі ўрокаў або цэлых курсаў. І ў адным і ў другім выпадку ў плане будуць прысутнічаць тэматычныя ўводзіны, вучэбныя мэты, мяркуемыя заданні, дадатковыя матэрыялы. У некаторых выпадках, як, напрыклад, у планах для ўрокаў па вывучэнні музыкі соўл, могуць быць пададзены і мяркуемыя сцэнарыі ўрокаў. Такім чынам, спецыялісты адукацыйных аддзелаў музеяў бяруць частку функцый настаўнікаў на сябе, каб выкладчык, не знаёмы ці мала знаёмы з галіной медыяадукацыі, змог хутка засвоіць сам і правільна скарыстаць на занятках адукацыйную электронную праграму на аснове музейных калекцый.

Знаходзяць сваё прымяненне музейныя праграмы на кампакт-дысках і ў студэнцкіх аўдыторыях. Багатыя на ілюстрацыйны матэрыял праграмы па гісторыі, мастацтве, прыродазнаўчых навук могуць стаць электронным суправаджэннем лекцыі і наглядным дапаможнікам для студэнтаў, тым больш, што большасць навучальных устаноў маюць сваю тэхніку для гэтых мэт.

Такім чынам, асноўнымі карыстальнікамі музейных праграм на кампакт-дысках з’яўляюцца навучэнцы, навукоўцы і сям’я, спектр жа навучэнцаў вельмі вялікі – ад малодшых школьнікаў да студэнтаў. Зыходзячы з пераліку груп карыстальнікаў, можна адзначыць, якія ўстановы прымяняюць кампакт-дыскі. Сярод асноўных устаноў, зразумела, самі музеі, а таксама дзіцячыя садкі, школы, вышэйшыя навучальныя ўстановы. У гэтых установах выкарыстоўваюцца ўсе тыпы і віды музейных кампакт-дыскаў, за выключэннем рэкламных, якія разлічаны ў асноўным на індывідуальнага наведвальніка музея (магчыма, нават патэнцыяльнага) і на сямейны прагляд. Асноўныя спосабы выкарыстання кампакт-дыскаў у музеі – дадатак да экскурсіі (цыкла экскурсій), самастойны агляд экспазіцыі, суправаджэнне лекцый. У навучальных установах кампакт-дыскі выступаюць у якасці дапаможнага сродку пры падрыхтоўцы да заняткаў і правядзенні лекцый і ў якасці асноўнага сродку арганізацыі ўрокаў ці спецкурсаў.

Кожны музейны кампакт-дыск знаходзіць свайго карыстальніка, пры гэтым спектр магчымасцей кампакт-дыскаў вельмі шырокі, што прадугледжана рознымі варыянтамі іх выкарыстання.

1. *Бражнік, Д.Б.* Из опыта создания альбомов в формате CD / Д.Б.Бражнік // Информационные технологии: доступ к культурному наследию: материалы Седьмой ежегодной конференции АДТИТ-2003, Пушкинские Горы, 5–18 апреля 2003 г. – Псков: АДТИТ, 2003. – С. 66–67.

2. *Галерея истории древней живописи* [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. и прогр. – СПб.: Государственный Эрмитаж, 1999. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).

3. *Гордон, Л.Г.* Критерии оценки CD-ROM (заметки эксперта) / Л.Г.Гордон // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Второй ежегодной конференции АДТИТ-98, Иваново, 18–22 мая 1998 г. – М.: АДТИТ, 1999. – С. 163–171.

4. *Государственный Русский музей* [Электронный ресурс]: Музей. – 2005. – Режим доступа: <http://www.rusmuseum.ru/ru/museum/projects/3d.htm>. – Дата доступа: 6.11.2005.

5. *Государственный Эрмитаж* [Электронный ресурс]: Службы. – 2006. – Режим доступа: http://hermitagemuseum.org/html_Ru/00/hm0_5.html. – Дата доступа: 2.09.2004.

6. *Кижнер, Е.Д.* Мультимедийный диск как оптимальная форма представления музейной информации / Е.Д.Кижнер // Информационные технологии: доступ к культурному наследию: материалы Седьмой ежегодной конференции АДТИТ-2003, Пушкинские Горы, 5–18 апреля 2003 г. – Псков: АДТИТ, 2003. – С. 43–45.

7. *Киссель, О.М.* Мультимедиа и музейный посетитель / О.М.Киссель // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Второй ежегодной конференции АДТИТ-98, Иваново, 18–22 мая 1998 г. – М.: АДТИТ, 1999. – С. 32–34.

8. *Куйбышев, Л.А.* Конкурсы CD-ROM и методика оценки мультимедиа продукции, тенденции развития рынка CD-ROM в России / Л.А.Куйбышев // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие:

материалы Второй ежегодной конференции АДТИ-98, Иваново, 18–22 мая 1998 г. – М.: АДТИ, 1999. – С. 175–182.

9. *Куйбышев, Л.К.* Опыт создания мультимедиа CD-ROM по культуре и искусству / Л.К.Куйбышев, А.В.Черных // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Первой ежегодной конференции АДТИ-97, Санкт-Петербург, 19–23 мая 1997 г. – СПб.: АДТИ, 1997. – С. 24–25.

10. *Лебедев, В.А.* Методология и практика электронных изданий по искусству / В.А. Лебедев. – М.: НИИ теории и истории изобразительных искусств РАХ, 1998. – 56 с.

11. *Никифорова, Е.С.* Современная технология разработки музейных компакт-дисков в пакете “HyperMethod” / Е.С.Никифорова // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Третьей ежегодной конференции АДТИ-99, Ярославль, 17–21 мая 1999 г. – Ярославль: АДТИ, 1999. – С. 198–199.

12. *Ноль, Л.Я.* CD-ROM – Пушкинский / Л.Я.Ноль // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Первой ежегодной конференции АДТИ-97, Санкт-Петербург, 19–23 мая 1997 г. – СПб.: АДТИ, 1997. – С. 42–44.

13. *Разин, Ю.Б.* Музейный CD-ROM своими силами / Ю.Б.Разин // Музеи и информационное пространство: проблема информатизации и культурное наследие: материалы Шестой ежегодной конференции АДТИ-2002, Нижний Новгород, 27–31 мая 2002. – Н.Новгород: АДТИ, 2002. – С. 143–147.

14. *Best Practices Study of Museum CD-ROM Production / CHIN.* – Ottawa, ON: Minister of Public Works and Government Services Canada, 1998. – 63 p.

РЕПОЗИТОРИЙ